

Adriana Pogoda-Kołodziejak

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Wydział Humanistyczny

Roman Opilowski, Józef Jarosz i Przemysław Staniewski: *Lingwistyka mediów. Antologia tłumaczeń*. ATUT / Neisse Verlag, Wrocław–Dresden 2015, ss. 369.

Człowiek jest uczestnikiem kultury i jako jednostka buduje jej społeczny charakter. Współczesna kultura konstytuowana jest przez komunikację zmieniającą się pod wpływem środków masowego przekazu i nowych mediów, które są nie tylko narzędziami komunikacji, ale wpływają również na zachowania społeczne. Nadają one nowe znaczenia, dostarczają wzorce językowe i kreują „językowe obrazy świata”. I właśnie mediolingwistyka zajmuje się językowym wymiarem komunikacji medialnej. Jak każda nowa subdyscyplina naukowa wymaga ona umocowania teoretycznego i określonych ram, które umożliwią analizę wybranych zjawisk. Prezentowana publikacja jest refleksją naukową zróżnicowaną pod względem założeń i przyjętych perspektyw badawczych.

Nakładem Oficyny Wydawniczej ATUT – Wrocławskiego Wydawnictwa Oświatowego oraz Neisse Verlag z Drezna ukazała się w 2015 r. w serii *Wrocławskie studia z lingwistyki mediów* Instytutu Germanistyki Uniwersytetu Wrocławskiego, książka *Lingwistyka Mediów. Antologia Tłumaczeń*. Redaktorzy serii: Iwona Bato-szewska, Roman Opilowski oraz Józef Jarosz publikują w tej serii monografie i opracowania naukowe przedstawiające różne aspekty masowej komunikacji medialnej.

Redaktorami naukowymi II tomu *Lingwistyki mediów* są Roman Opilowski, Józef Jarosz i Przemysław Staniewski, którzy zauważyli potrzebę przybliżenia dorobku niemieckiej mediolingwistyki i poprosili o przetłumaczenie tekstów niemieckich¹ na język polski 15 polskich germanistów. W ten właśnie sposób powstał

---

¹ Artykuły niemieckich lingwistów przetłumaczone i umieszczone w tym tomie były również drukowane w innych wydawnictwach. Informacja na temat ich źródła umieszczona jest po tytule każdego artykułu.

ciekawy zbiór tekstów poświęconych bardzo młodej dyscyplinie naukowej, jaką jest lingwistyka mediów.

Mimo, że większość głównych form komunikacji w mediach, funkcji tekstu czy użytych w nich kodów semiotycznych jest zbliżona dla wspólnot komunikacyjnych w wielu krajach, to istnieją niemałe różnice zarówno w konkretnych realizacjach językowych i tekstowych, jak i w naukowych priorytetach badawczych².

Wybrane przez Redaktorów teksty obejmują badania z lat 2007–2014, które uporządkowane są w cztery grupy. Pierwsza z nich to *Lingwistyka mediów – teoretyczne dezyderaty*, stanowiąca wprowadzenie do dalszych części książki, w której to czytelnik znajduje cztery artykuły:

Lingwistyka mediów. O statusie i metodach (wciąż) konstytuującej się dyscypliny badawczej (Medienlinguistik. Zu Status und Methodik eines (noch) emergenten Forschungsfeld) Hartmuta Stöckla, który został przetłumaczony na język polski przez dr. Józefa Jarosza i dr. Romana Opilowskiego. Jest to próba ukazania podstaw teoretycznych oraz metodologicznych lingwistyki mediów, dlatego też autor prowadzi w artykule rozważania nad pojęciem i przedmiotem tej dyscypliny, dokonując przeglądu różnych ujęć pojęcia „medium” oraz omówienia metod lingwistyki mediów.

186

Artykuł *Lingwistyka obrazu – umiejscowienie dyscypliny, przegląd, dezyderaty badawcze (Bildlinguistik – Standortbestimmung, Überblick, Forschungsdesiderate)* autorstwa Michaela Klemma i Hartmuna Stöckla w tłumaczeniu dr. Macieja Maciejewskiego dotyczy znaczenia obrazu jako narzędzia w reprezentowaniu, interpretowaniu oraz poznawaniu świata. Autorzy zaznaczają, że pomimo tego, iż obrazy przynależą do różnych dyscyplin, jak np. historia sztuki czy kulturoznawstwo, znajdują one swoje miejsce w lingwistyce. Pojęcie *lingwistyka obrazu* należy traktować metaforycznie, ale jednocześnie językoznawstwo powinno funkcjonować w interdyscyplinarnej i transdyscyplinarnej nauce o obrazie.

Następny artykuł *Badanie płaszczyzn wizualnych. Wprowadzenie (Sehflächenforschung. Eine Einführung)* autorstwa Ulricha Schmitza, w tłumaczeniu dr Magdaleny Makowskiej, nadal pozostaje przy pojęciu *lingwistyka obrazu*, które według autora samo w sobie wyraża sprzeczność, gdyż lingwistyka jest nauką o języku

---

² R. Opilowski, J. Jarosz, Przemysław Staniewski, *Lingwistyka mediów. Antologia tłumaczeń*, Wrocław–Dresden 2015, s. 7.

ludzkim a nie o obrazach. Schmitz proponuje rozdzielenie zadań obu dyscyplin, co według niego doprowadzi do możliwości zaistnienia między nimi współpracy. Pomimo tego, że w rzeczywistości mamy do czynienia z wieloma płaszczyznami wizualnymi i połączeniem pisma i obrazu, co pomaga w szybkiej komunikacji, to jednak samo badanie płaszczyzn wizualnych jest jeszcze w fazie wstępnej. Autor pisze nie tylko o partnerstwie semiotycznym obrazu i tekstu, ale porusza również kwestię synergii semiotycznej. Na końcu artykułu przedstawia koncepcje i pojęcia w badaniu płaszczyzn wizualnych, a wszystko to popiera przykładem aluminiowego wieczka kremu do smarowania pieczywa.

Czwarty artykuł tej części to *Rozumienie multimedialne lub recepcja jako interakcja. Teoretyczne i empiryczne podstawy systematycznej analizy multimodalności (Multimodales Verstehen oder Rezeption als Interaktion. Theoretische und empirische Grundlagen einer systematischen Analyse der Multimodalität)* autorstwa Hansa-Jürgena Buchera w tłumaczeniu Magdaleny Lisieckiej-Czop, w którym to autor zwraca uwagę na zmianę warunków komunikacji spowodowanych powstaniem multimedialnych form komunikacji, jakim jest np. zestawienie obrazu z tekstem, co powoduje nie tylko konieczność zrozumienia samego tekstu, lecz również układu graficznego, kolorystyki czy piktogramów. Po wyjaśnieniu pojęcia multimodalności Bucher przechodzi do sensu i znaczenia przekazów multimedialnych, zwracając uwagę na kwestię semantyczną. Bardzo ważne są także różne aspekty, płaszczyzny oraz interaktywny proces rozumienia przekazów multimedialnych.

Drugą część książki zatytułowana *Cechy i metody analizy tekstów medialnych*, rozpoczyna artykuł Hartmuta Stöckla *Czytanie tekstów językowo-obrazowych? Elementy kompetencji podstawowej (Sprache-Bild-Texte lesen. Bausteine zur Methodik einer Grundkompetenz)*, w tłumaczeniu Janusza Pociaska. Na samym początku Stöckl, pisząc o kompetencji multimodalnej, zaznacza, że pojęcie *multimodalność* jest pojęciem górnolotnym, które określa proste działania komunikatywne z wieloma systemami znaków. W swoich rozważaniach autor ogranicza się do omówienia relacji języka i obrazu w tekście, by pokazać zjawiska produkcji i percepcji obrazów w tekstach. Ukazuje również praktyczne wskazówki i metody analizy tekstów językowo-obrazowych.

W przetłumaczonym przez Beatę Mikołajczyk tekście Wernera Holly „*Nadpisywanie obrazu*”. *W jaki sposób teksty mówione sprawiają, że filmy informacyjne stają się bardziej zrozumiałe (i odwrotnie) (Bildüberschreibung. Wie Sprechtexte Nachrichtenfilme*

lesbar machen (und umgekehrt) odnajdujemy informacje na temat komunikacji audiowizualnej w kontekście mediów technicznych. Autor porównuje w swoim tekście trzy małe sety informacyjne, bazujące na tym samym filmie z odmiennym opracowaniem językowym, gdyż chce ukazać audiowizualność telewizji „jako przypadek wzajemnej dynamicznej „transkrypcyjności intermedialnej”, najczęściej zainscenizowanej według wzorców pewnej logiki, która powstaje przede wszystkim dzięki specyficznym potencjałom i deficytom poszczególnych semantyk, głównie tych języka (mówionego) i (ruchomych) obrazów, obie ukonstytuowane medialnie i kulturowo”³.

W artykule *Design tekstu w wiadomościach telewizyjnych. Multimodalne tworzenie znaczenia poprzez język, obraz i dźwięk (Textdesign in Fernsehnachrichten. Multimodale Bedeutungskonstitution durch Sprache, Bild und Geräusch)*, autorstwa Martina Lugnbühla, w tłumaczeniu Agnieszki Mac, przedstawiona zostaje na przykładzie wybranych wiadomości telewizyjnych szwajcarskiego serwisu informacyjnego „Tageschau” analiza dwóch faz rozwoju w historii designu tekstu.

188 Tę część książki kończy artykuł Gerda Antosa i Jürgena Spitzmüllera w tłumaczeniu Ewy Żebrowskiej *Jakie „znaczenie” ma design tekstu? Rozważania o teorii wiedzy typograficznej (Was, bedeutet’ Textdesign? Überlegungen zu einer Theorie typographischen Wissens)*, przedstawiający w jaki sposób design uczestniczy w tworzeniu znaczenia tekstu. Autorzy zasugerowali, że aby móc analizować design tekstu w komunikacji masowej i medialnej, należy zwrócić uwagę na jej dynamizm i zrezygnować ze statycznej koncepcji komunikacji i znaku na rzecz pragmatyczno-teoretycznego modelu komunikacji.

Pierwszym artykułem w trzeciej części książki *Transmedialne badania nad dyskursem* jest tekst Claudii Fraas, Stefana Meiera i Christiana Pentzolda *Wprowadzenie: perspektywy interdyscyplinarnych transmedialnych badań nad dyskursem (Zur Einführung: Perspektiven einer interdisziplinären transmedialen Diskursforschung)*, który został przetłumaczony przez Pawła Rybszlegera. W pierwszej jego części autorzy stawiają pytanie: czym są dyskursy online, z którymi mamy do czynienia w mediach cyfrowych i których używamy, poszukując informacji oraz komunikując się czy współdziałając z innymi osobami. Po opisie form i praktyk komunikacyjnych ze szczególnym uwzględnieniem komunikacji onli-

---

³ Tamże, s. 141.

ne autorzy podejmują próbę analizy dyskursu online, odwołując się do licznych publikacji na ten temat zarówno w lingwistyce, jak i w naukach społecznych czy historycznych.

Dyskurs internetowy jako multimedialna komunikacja usieciowiona. Postulat rozwinięcia paradygmatu (Online-Diskurse als multimodale Netzwerk-Kommunikation. Plädoyer für eine Paradigmenweiterung) autorstwa Hansa-Jürgena Buchera, w tłumaczeniu Joanny Pędzisz, to następny artykuł zajmujący się dyskursem internetowym, którym to podejmuje się próby wykazania możliwości implementacji poszczególnych teorii do analizy dyskursu internetowego.

Tekst Claudii Frass, Stefana Meiera, Christiana Pentzolda i Vivien Sommer *Wzorce dyskursu – praktyki dyskursu. Instrumentarium metodyczne do jakościowej analizy dyskursu (Diskursmuster – Diskurspraktiken. Ein Methodeninstrumentarium qualitativer Diskursforschung)* w tłumaczeniu Waldemara Czachura ukazuje część koncepcji metodologicznej analizy dyskursów internetowych. Zaprezentowane zostały tu metody gromadzenia i analizy danych, umożliwiające uchwycenie cech medialnych oraz opisywanie dyskursów internetowych. Autorzy zaznaczyli, że służą one do zrekonstruowania dyskursywnych struktur sensu i wypowiedzi „na-
leży: poszerzyć na płaszczyźnie koncepcyjnej pod kątem teoretyczno-praktycznym, a na płaszczyźnie metodycznej pod kątem etnograficznym”⁴ po to, by można było poznać zarówno istotę dyskursów produktów internetowych, jak i praktykę ich wytwarzania.

Tekst medialny w perspektywie porównawczej, diachronicznej i intermedialnej to tytuł czwartej części książki, którą otwiera artykuł Heinza-Helmuta Lügera i Hartmuta E.H. Lenka *Kontrastywna lingwistyka mediów. Teorie, cele, analizy (Kontrastive Medienlinguistik. Ansätze, Ziele, Analysen)* w tłumaczeniu Przemysława Staniszewskiego.

Tekst ten stanowi próbę ukazania, w jaki sposób pojęcie kontrastywnej lingwistyki mediów może funkcjonować nauk o tekstach w obszarach w różny sposób zorientowanych na teorię działania. Najważniejszy dla autorów jest kontekst badań tekstologicznych w połączeniu z interlingwalną problematyką porównawczą.

Z kolei Zofia Bilut-Homplewicz oraz Marta Smykała przetłumaczyły tekst *Kontrastywna tekstologia tekstów a wymiar historyczny – ramy teoretyczno-metodologiczne (Kontrastive Medien-*

---

⁴ Tamże, s. 157.

textologie und die historische Dimension – eine theoretisch-methodische Auslotung), którego autorką jest Eva Martha Eckkrammer. W opracowaniu tym przedstawiona została z perspektywy teoretyczno–metodologicznej nowa subdyscyplina – kontrastywna tekstologia mediów, dla której punktem wyjścia jest uwzględnienie wymiaru historycznego w wyjaśnianiu konwencji wzorców tekstowych stworzonych przez media i kulturę.

Artykuł⁵ *Teksty medialne między globalizacją a lokalizacją. Konstytuowanie przestrzeni z perspektywy kontrastywnej analizy mediów (Medientexte zwischen Globalisierung und Lokalisierung. Raumkonstruktionen aus Sicht der kontrastiven Medienanalyse)* autorstwa Stefana Hausera i Martina Luginbühla, w odniesieniu do globalizacji, która ma ogromny wpływ na zmiany relacji przestrzeni i języka, jest dyskusją nad problemem tworzenia przestrzeni w środkach masowego przekazu. Jednocześnie autorzy prezentują metodę, dzięki której na przykładzie różnych tekstów medialnych ukazują cztery podstawowe konstelacje, wynikające z różnych typów komunikacji: homogeniczność, glokalizację, lokalizację 1: warianty krajowe oraz lokalizację 2, czyli warianty uwarunkowane obszarami językowymi.

190 *Lingwistyka kultury mediów. Postulat na rzecz holistycznej analizy (multimodalnej) komunikacji medialnej (Medienkultur-linguistik. Plädoyer für eine holistische Analyse von (multimodaler) Medieienkommunikation)*, autorstwa Michaela Klemma i Sachsy Michel, w tłumaczeniu Kingi Zielińskiej, zamyka tę publikację. Jak wskazuje tytuł autorzy opowiadają się za holistycznym podejściem, zakładającym istnienie komunikatów medialnych samych w sobie, uwzględniając możliwie szeroki kontekst kulturowy oraz postulują rozszerzenie domeny nadawczej od lingwistyki mediów do lingwistyki kultury mediów.

Dzięki znakomitym polskim tłumaczeniom niemieckich tekstów otrzymaliśmy książkę stanowiącą bardzo ciekawy zbiór artykułów, które zapewne w pełni zadowolą wyrafinowanych językoznawców. Dla przeciętnego odbiorcy nie są to artykuły „do poduszki”, ale jeśli adresat interesuje się funkcjonowaniem współczesnych mediów z pewnością znajdzie tu szerokie spektrum różnych sposobów, aspektów, jak i płaszczyzn zrozumienia złożonego języka medialnego.

---

⁵ Tłumaczenie: Z. Bilut-Homplewicz, A. Hanus.